

THE INSTITUTION OF REPRESENTATION IN CIVIL LAW: THEORY AND PRACTICE

Mirshokhid Rakhimjonov

student

National University of Uzbekistan

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: representation, representation relations, general representation, special representation, contractual representation, legal representation, commercial representation, powers, representative, power of attorney, law, court decision.

Received: 02.03.25

Accepted: 04.03.25

Published: 06.03.25

Abstract: In this article, the authors analyzed the specifics of the implementation of representative legal relations, their content from a theoretical and practical point of view. They also put forward their proposals and recommendations for further improvement of regulatory documents in this area and recognized that the specifics of commercial representation in some areas of entrepreneurial activity are determined by legislation based on the Civil Code.

ФУҚАРОЛИК ХУҚУҚИДА ВАКИЛЛИК ИНСТИТУТИ: НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЁТ

Миршоҳид Раҳимжонов

Талаба

Ўзбекистон Миллий университети

Тошкент, Ўзбекистон

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит сўзлар: вакиллик, вакиллик муносабатлари, умумий вакиллик, махсус вакиллик, шартномавий вакиллик, қонуний вакиллик, тижорат вакиллиги, ваколат, вакил, ишончнома, қонун, суд қарори.

Аннотация: Муаллифлар мазкур мақолада вакиллик ҳуқуқий муносабатларини амалга оширишнинг ўзига хос хусусиятларини мазмун моҳиятини назарий ва амалий жиҳатдан таҳлил этишган. Шунингдек, бу соҳадаги қонун ҳужжатлари янада такомиллаштириш ва Фуқаролик кодексига асосан, тадбиркорлик фаолиятининг айрим соҳаларидаги тижорат вакиллигининг хусусиятлари қонунчилик билан белгиланишини эътироф этган ҳолда ўзларининг таклиф ва тавсияларини илгари суришган.

ИНСТИТУТ ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА В ГРАЖДАНСКОМ ПРАВЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Миршахид Рахимжонов

Студент

Национальный университет Узбекистана

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: представительство, представительские отношения, общее представительство, специальное представительство, договорное представительство, законное представительство, коммерческое представительство, полномочия, представитель, доверенность, закон, решение суда.

Аннотация: В данной статье авторы проанализировали особенности реализации представительских правоотношений, их содержание с теоретической и практической точки зрения. А также они выдвинули свои предложения и рекомендации по дальнейшему совершенствованию нормативно-правовых документов в данной сфере и признали, что особенности коммерческого представительства в некоторых сферах предпринимательской деятельности определяются законодательством, основанным на Гражданском кодексе.

Жахонда кучайиб бораётган глабаллашув, ахборот алмашинуви оқимини кўплиги одамларни ҳар куни фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларда яъни, вакиллик муносабатларида иштирокини таборо муҳим аҳамият касб этаётганлигидан далолат беради.

Вакиллик ҳуқуқий муносабатлари ҳуқуқ субъектларининг ҳуқуқларини амалга ошириш имкониятларини сезиларли даражада кенгайтиради ва муомилага лаёқатсиз фуқаролар учун ҳуқуқий муносабатларда иштирок этишнинг реал имконияти ҳисобланади. Жамиятдаги мавжуд эҳтиёжларга қарамасдан вакиллик институти фуқаролик ҳуқуқининг энг кам ўрганилган объектларидан бири ҳисобланади. Тадқиқотчиларнинг таъкидлашича фуқаролик ҳуқуқида вакиллик институти каби жуда чалкаш бўлган бошқа институтни топиб бўлмаса керак.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганидек, “Ўтган даврда қабул қилинган 400 яқин яхлит қонунлар ҳаётимизнинг барча соҳаларини ҳуқуқий тартибга солиш билан бирга, фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлашга хизмат қилмоқда. Айни вақтда қонунларнинг тўлиқлиги ҳаётийлиги ва тўғридан тўғри амалга ошириш механизмларига эга экани ҳақида сўз юритганда бу борада ҳали кўп ишлашимиз кераклигини таъкидлаш зарур.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 54-моддасида инсоннинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш давлатнинг олий мақсади эканлиги яъни, шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари давлат томонидан қўлланганини айтилган, яъни қонунчилигимизнинг

энг асосий вазифаларидан бири ҳам айнан шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини муҳофаза қилиш, уларнинг дахлсизлигини кафолатлашдир. Фуқаролик қонун ҳужжатлари ҳам шахсларнинг субъектив ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш, уларнинг фуқаролик ҳуқуқий муносабатларда тенглиги ва ўз ҳуқуқларини амалга оширишда ҳеч қандай тўсиқларсиз, эркин ҳаракат қилишни таъминлаш билан бир қаторда, барча шахсларнинг ҳолатидан қатъий назар ҳуқуқ лаёқатига эга эканлигини этироф этади, яъни шахслар айрим субъектив ва объектив сабаблар билан ўз ҳуқуқларини ўзи амалга ошира олмасалар бошқа шахслар ёрдамида, яъни ўз вакиллари орқали бу ҳуқуқларини амалга ошириши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 5 апрелдаги Ф-5464-сонли Фармойиши асосида тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик қонунчилигини такомиллаштириш концепцияси” да фуқаролик ҳуқуқий муносабатлар иштирокчиларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини самарали ҳимоя қилишга тўсқинлик қилувчи фуқаролик қонунчилигидаги ҳуқуқий бўшлиқлар ва коллизияларни бартараф этиш вазифалари белгилаб қўйилган. Ушбу вазифаларни амалга ошириш муайян даражада вакиллик институтининг замирида қандай маъно ётганлиги ва уни ҳуқуқий тартибга солиш механизмини фуқаролик қонун ҳужжатларида такомиллаштириш орқали амалга оширилади.

Бирок, бугунги кунда амалдаги қонунчилик ва амалиётни таҳлил қиладиган бўлсак, ҳалигача вояга етмаган шахсларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, васийлик ва ҳомийлик органларининг ҳуқуқий ҳолати, умуман олганда, вакиллик институтига оид бир қатор муаммоли ҳолатлар, ноаниқликлар ва қарама-қарши ҳолатлар мавжудлигини кўриш мумкин.

Бу биринчи навбатда, вакилликнинг фуқаролик, оила ва маъмурий ҳуқуқ нормалари билан тартибга солиниши, қонунчиликда вакиллик муносабатларини тартибга солувчи нормаларнинг тўлиқ эмаслиги, айниқса тижорат вакиллигида, вакиллик муносабатларидан келиб чиқадиган жавобгарлик масаласида қонунчиликда очиқ қолган ҳолатларнинг мавжудлигида кўринади. Шунингдек, фуқаролик ҳуқуқида вакиллик институтининг ҳуқуқий табиати, унинг турлари, амалга оширилиш шакллари, вакиллик муносабатларидаги тарафларнинг ҳуқуқий мақомини белгилашга нисбатан ягона илмий ёндашув шакллантирилмаган.

Мазкур тадқиқот фуқаролик ҳуқуқида вакилликнинг мазмун-моҳиятини, уни амалга ошириш шакллари ва вакиллик турларининг ўзига хос хусусиятларини очиқ бериш, вакиллик муносабатлари субъектларининг ҳуқуқий мақомини белгилаш ва уларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилган. Чунки вакиллик ўзига хос муҳим вазифаларни амалга оширади. Айнан вакиллик институтининг мавжудлиги барча шахсларнинг ҳуқуқ

лаёқатига эгаллиги ва улар ўз ҳуқуқларини тўсқинликларсиз амалга ошириши мумкинлигини таъминлашга хизмат қилади.

Вакиллик муносабатлари амалиётда атрофлича ўрганилганлигини ҳисобга оладиган бўлсак, ушбу мақола, биринчи навбатда, ўзининг ривожланиш йўлини танлаган янги Ўзбекистон учун ўзига хос аҳамиятга эга бўлиб, вакиллик институтининг айрим, нотаниш бўлган хусусиятларини ва уни амалга оширишда вужудга келадиган жисмоний ва юридик шахслар ўртасидаги мулкӣ ва шахсий номулкӣ муносабатларни самарали ҳуқуқӣ тартибга солишни такомиллаштиришга қаратилган.

Шу сабабли фуқаролик ҳуқуқида вакиллик ва уни амалга ошириш муаммолари узок йиллар давомида кўплаб муаллифларнинг диққат марказида бўлиб келган ва уларнинг асарлари катта илмӣ қизиқишни намойиш этади. Бу ўринда С.С.Алексеев, О.С.Иоффе, И.Новицкий, Н.М.Ершова, Ю.К.Толстой, Е.А.Флейшиц ва бошқа классик цивилистларнинг асарларини алоҳида кўрсатиб ўтиш лозим. Мазкур муаллифларнинг асарлари фундаментал тадқиқотлар бўлиб, илмӣ жамоатчилик томонидан тан олинган ва вакиллик институтини ўрганишда катта аҳамият касб этади.

Шунингдек, фуқаролик ҳуқуқида вакиллик ва уни амалга ошириш муаммоларини ўрганиш бўйича кўплаб цивилист олимлар илмӣ изланишлар олиб борган. Жумладан, А.П.Сергеев, Ю.К.Толстой, А.А.Спектор, М.Ф.Лукьяненко, Т.Е.Абова, М.М.Богуславский, А.Ю.Кабалкин, А.Г.Лисицына-Светланова, Е.А.Суханов, Л.Ю.Михеева, Р.Т.Мардалиев, И.А.Зенин, С.В.Мельник ва бошқа олимларни кўрсатиб ўтиш мумкин.

Ўзбекистонлик цивилист олимлардан Ҳ.Р.Раҳмонқулов, И.Б.Зокиров, О.Оқюлов, Р.Рузиев, В.Р.Топилдиев, М.Х.Баратов, Н.Ф.Имомов, Н.А.Ашурова, Б.Р.Топилдиевларнинг илмӣ асарларини алоҳида таъкидлаб ўтиш лозим.

Шу билан бирга вакиллик институтини оила ҳуқуқи нуқтаи-назаридан ҳам бир қатор олимлар тадқиқ этишган, улардан Ф.М.Отахўжаев, М.Восиқова, Р.Муҳаммедов, Т.Аюбов ва Я.Песин каби олимларнинг бу борадаги хизматлари аҳамиятли ҳисобланади.

Юқорида санаб ўтилган ва бошқа муаллифларнинг илмӣ асарлари фуқаролик ҳуқуқида вакиллик институтини назарий ва амалӣ жиҳатдан таҳлил қилишда катта туртки бўлиб, уни тадқиқ қилишга муайян даражада ҳисса қўшди. Аммо Ўзбекистон Республикасида ҳозирги кунда мавжуд ҳуқуқӣ адабиётлар ва илмӣ тадқиқот объектларини ўрганар эканмиз, улар орасида бевосита вакиллик ва уни амалга оширишнинг ўзига хос хусусиятларини амалӣ жиҳатларини алоҳида тадқиқ этишга бағишланган яхлит монографик тадқиқотлар мавжуд эмаслигини кузатиш мумкин.

Ҳозирги кунда мавжуд ҳуқуқий адабиётлар ва илмий ишларда асосан фуқаролик ҳуқуқидаги вакиллик муносабатларининг айрим жиҳатлари тадқиқ этилади ва мазкур мавзу доирасидаги баҳс-мунозаралари ва муаммоли масалаларга эътибор қаратилмайди.

Бир сўз билан айтганда бугунги кунда вакиллик институтини амалиётда қўллаш масалаларига алоҳида эътибор қаратишга эҳтиёж сезилмоқда. Маълумки вакиллик институти фуқаролик ҳуқуқининг яхши ўрганилмаган институтларидан бири ҳисобланади. Вакиллик – вакилни ваколат берувчи шахс билан боғлайдиган ҳуқуқий муносабатдир. Вакилликнинг мақсади вакил томонидан битимни, яъни қонуний юридик ҳаракатни амалга ошириш ҳисобланади.

Вакиллик инсоният ривожланиши тарихининг барча даврларида муайян шаклда ривожланиб келган, айниқса қадимги Миср, Чин, Юнон ва Рим давлатларида савдо ва ҳунармандчилик фаолиятида ундан кенг фойдаланилган. Қадимги Римда топшириқ шартномаси бир тараф (мандант) топшириқ бериши ва иккинчи томон (мандатарий) топшириқни бажаришни ўз зиммасига олишдан иборат бўлган. Топшириқ предмети сифатида юридик ҳаракатлар ҳам, фактик тусдаги хизматлар ҳам эътироф этилган. Вакиллик кейинчалик XVIII-XIX асрларга келиб анча такомиллаштирилди ва ўтган даврлардаги айрим ўзгаришлар билан ҳуқуқий жиҳатдан ҳозирги кундаги шаклга келтирилди. Вакиллик сўзининг ўзи (инглиз. representation) - бир шахс ўзида мавжуд бўлган ваколат асосида бошқа шахс номидан, унинг учун бевосита ҳуқуқларни вужудга келтириш (ўзгартириш, тугатиш) йўли билан ҳаракат қиладиган муносабатдир.

XIX-XX асрларда ҳуқуқий муносабатларни мураккаблашуви натижасида вакиллик институти жуда яхши ривожланган.

Вакилликнинг моҳияти шундан иборатки, унга асосланиб тузилган битимлар фақат ваколат берувчи учунгина муайян ҳуқуқ ва мажбуриятларни вужудга келтиради, ўзгартиради ва бекор қилади. Вакилнинг шахсан ўзи эса, битимлар юзасидан ҳеч қандай ҳуқуқ ва мажбуриятлар олмайди. Кишининг шахси билан боғлиқ бўлган, шунингдек, қонунларда назарда тутилган битимларни вакил орқали тузишга йўл қўйилмайди. Масалан, никоҳ шартномаси, алиментларни ундириш ёки тўлаш билан боғлиқ мажбуриятлар.

Ҳуқуқ нормаларининг энг асосий вазифаларидан бири жамиятдаги шахслар ўртасидаги ҳуқуқий муносабатларни тартибга солиш, ундаги иштирокчиларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини белгилаш, уларнинг субъектив ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ҳисобланади. Бундай вазифани амалга оширишда фуқаролик ҳуқуқининг, айниқса, ундаги вакиллик институтининг ўрни аҳамиятлидир. Чунки, вакиллик институти қуйидаги муҳим вазифаларни амалга оширади:

-субъектларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини ўз вақтида амалга оширилишини таъминлайди;

-шахсларнинг ўз ҳуқуқ ва мажбуриятларини амалга оширишга ёрдамлашади;

- шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари бузилишининг олдини олади;

-субъектлар ўртасидаги ҳуқуқий муносабатларнинг барқарорлигини таъминлашга, яъни вакиллик жамиятда ёрдамга муҳтож бўлган қатламнинг манфаатларини муҳофаза этишга хизмат қилади.

Бундай ёрдамга муҳтож бўлган қатлам сифатида вояга етмаганлар, руҳий касаллиги ёки соғлиғи ёмонлиги туфайли васий ва ҳомийга муҳтож шахслар ёки объектив сабабларга кўра ўз ҳуқуқларини ўзлари амалга ошириш имкониятига эга бўлмаган шахсларни келтириш мумкин.

Вакиллик орқали ҳуқуқ лаёқатини амалга ошириш, яъни ҳуқуқлар олиш ва мажбуриятларни бажариш мумкин бўлмаганлиги сабабли вакилларнинг хизматиға фуқаролар ҳам, юридик шахслар ҳам муҳтож бўладилар. Жумладан, фуқаро ўзига қарашли уй-жойни вакил орқали бошқариш ёки сотиши, ташкилотлар эса вакиллар орқали бир-бирлари билан турли шартномалар тузишлари мумкин.

Муомалага лаёқатли фуқароларгина вакил бўлишлари, вакиллик қилишлари мумкин. Истисно сифатида айрим ҳолларда ўн олти ёшга тўлиб, паспорт олган фуқаро ҳам вакил бўлиши мумкин. Фуқароларнинг фақат бир-бирлари учунгина эмас, баъзи ҳолларда ташкилотлар учун ҳам вакил бўлишларига қонун йўл қўяди. Масалан, савдо ва таъминот бўлимларининг агентлари, маҳсулот тайёрловчи вакил ва бошқа ходимлар ташкилотларнинг вакиллари сифатида иш бажарадилар.

Юридик шахс фақат ўз уставида назарда тутилган ҳолларда ёки ўз фаолиятининг характерига мувофиқ бўлгандагина фуқароларнинг вакил ёки бошқа юридик шахс вакили сифатида ҳаракат қилиши мумкин.

Ташкилотларнинг мулкӣ ҳуқуқларини, шунингдек, фуқароларнинг шахсий ва мулкӣ ҳуқуқларини қўриқлаш мақсадида қонун қимларнинг вакил сифатида ҳаракат қила олмаслигини белгилайди. Жумладан, ташкилотнинг бош бухгалтерига ўзи ишлаб турган ташкилот учун банкдан ва молия органларидан нақд пул, шунингдек, бошқа товар, моддий бойликлар олишга йўл қўйилмайди. Савдо корхоналари ва бошқа ташкилотлар ўзларидан олинган ваколатномалар юзасидан ҳисобот бермаган мансабдор шахсларни товар бошқа ашёларни олиш учун вакил қила олмайди.

Судда вояга етмаган шахслар, васийлик ва ҳомийлик остидаги шахслар фуқароларнинг вакиллари сифатида қатнаша олмайдилар. Судьялар, терговчилар, прокурорлар қонунӣ вакил сифатида (ота-оналар, фарзандликка олганлар, васийлар,

ҳомийлар) шунингдек, тегишли суд ёки прокуратуранинг вакили сифатида қатнашиш ҳолларидан ташқари, судда вакил бўла олмайдилар (ФПКнинг 51-моддаси). Ваколат берувчи ҳар қандай шахс муомалага лаёқатли ва муомалага лаёқатсиз фуқаролар ҳам, шунингдек, юридик шахслар ҳам бўлиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси ФКнинг 129-моддасининг мазмунидан келиб чиқиб вакиллик қуйидаги асослар, яъни:

- 1) Ишончномага;
- 2) Қонунга;
- 3) Суд қарорига;

4) Давлат органининг ҳужжатига кўра вужудга келади, яъни, вакиллик биринчидан юридик факт асосида, иккинчидан юридик фактнинг содир бўлишига олиб келган сабаб натижасида, яъни, муайян объектив зарурият асосида вужудга келиши мумкин. Бу ҳолатлар бир бирига узвий боғлиқ бўлиб, бири иккинчисини тўлдирган ҳолда вакилликнинг вужудга келиш асосини ташкил килади

Вакиллик ва унинг ваколоти норматив акт билан белгиланган ҳолда бундай вакиллик муомалага лаёқатсиз шахслар: ёш болалар, руҳий касаллар, ақли заифларнинг ҳуқуқ ва манфаатлари қўриқланишини таъминлашга қаратилади. Суд органларида вакиллик қилиш тўғрисидаги қоидалар тегишли қонунлар билан белгиланади.

Ота-оналар, фарзандликка олувчилар ва васийлар ФКнинг 131-моддасида белгиланганидек, қонуний вакиллар ҳисобланадилар.

Шартномали, яъни, ихтиёрий вакилликда вакил ва унинг ваколоти вакил қилувчининг эрки билан белгиланади. Бундай вакилликда вакил ва унинг ваколоти вакил қилувчи томонидан кўрсатилади.

Шартнома бўйича вакилликда меҳнат шартномасига биноан ташкилот номидан берилган ваколатномага асосан ҳаракат қилувчи хизматчи, масалан, ташкилотларнинг юрист маслаҳатчилари, таъминот вакиллари ва бошқалар вакил бўлиб ҳисобланадилар.

Топшириқ шартномасига биноан берилган ваколатномага асосан ҳаракат қилувчи шахслар ҳам шартнома бўйича вакил бўла олади. Корхона раҳбари корхона номидан бошқа субъектлар билан муносабатларга киришганда махсус ёзма ваколатномасиз иш юритишга ҳақли.

Фуқаролик ҳуқуқида вакилликни турларга бўлиш ҳар хил мезонлар асосида амалга оширилади:

- вакилликнинг вужудга келиш асосларига кўра;
- вакиллик субъектларининг ҳуқуқий мақомига кўра;
- вакиллик тарафларининг хоҳиш иродасига қараб;

- ваколатлар доирасига кўра.

Вакиллик қуйидаги турларга бўлинади:

Умумий вакиллик - бош ишончномага асосланади. Умумий ваколатлар асосида иш олиб борувчи вакил ваколат берувчи номидан муайян муносабатларда қонунда белгиланган ҳоллардан ташқари, барча юридик хатти-ҳаракатларни амалга оширишга ҳақли бўлади.

Махсус вакиллик - вакил ишончнома ёки шартномада кўрсатилган хатти-ҳаракатларнигина амалга ошира олади, яъни вакилнинг ваколатлари бирмунча чекланган бўлади.

Жамоат вакиллиги - жамоат бирлашмаларининг ўз аъзоларининг манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган вакиллиги.

Маъмурий актга асосланган вакиллик - вакилликнинг ушбу турига мувофиқ, маъмурий тартибда тайинланган вакил ваколат берувчининг номидан ҳаракат қилиш мажбуриятини олади.

Шартномавий вакиллик - вакилликнинг вужудга келиши тарафларнинг ўз эрки, хоҳиш-истаги асосида ўзаро келишувга мувофиқ белгиланади.

Қонуний вакиллик - ваколат берувчининг эркига боғлиқ бўлмаган ҳолда норматив ҳужжатлар асосида вакилга берилган ваколатлардан келиб чиқадиган вакиллик ҳисобланади.

Шу билан бирга кома ёки летаргик уйқу (узоқ вақт беҳуш ҳолатда ётиш) ҳолатидаги шахснинг - муомала лаёқатини тўхтатиб туриш туфайли вақтинчалик вакил тайинланиши лозим, бу ҳам қонуний вакилликнинг бир шакли сифатида эътироф этилади.

Тижорат вакиллиги вакилликнинг махсус тури сифатида эътироф этилади. Тижорат вакиллигининг тадбиркорлик субъектлари учун қуйидаги афзалликларини кўрсатиб ўтиш мумкин:

1.Муайян ҳудудда тижорат вакиллиги асосида фаолият олиб бориш тадбиркорлик субъектлари учун филиал очишдан кўра, осон ва кам харажатли ҳисобланади;

2.Тижорат вакили билан шартнома тузишда у томонидан тузиладиган шартномалар сонидан қатъий назар маълум бир қатъий суммада пул тўланишини назарда тутадиган шартнома ҳам тузиш мумкин;

3.Тижорат вакили ваколат берувчи билан меҳнат муносабатлари асосида боғлиқ бўлмайди;

4.Тижорат вакили бир вақтнинг ўзида шартномадаги турли тарафларнинг манфаатларини ифодалаш мумкин.

Ҳозирги кунда Ўзбекистон Республикасининг ФКда вакилликнинг вужудга келиш асослари фақат умумий тарзда кўрсатилган, яъни тўлиқ ва аниқ тарзда шакллантирилмаган,

бунга мисол сифатида, Ўзбекистон Республикасининг ФКда вакилликнинг вужудга келиш асосларидан фақат ишончнома кенгроқ ёритилган бўлиб, бошқа асослар бўйича вакилликнинг вужудга келиши ҳолатлари қонунчиликка ҳавола қилинган. Қонунчиликда эса бу асослар тарқоқ ҳолда эканлигини кўриш мумкин. Бу эса ўз навбатида, муайян қийинчиликларга олиб келмоқда. Масалан, ФКнинг 133-моддасида тижорат вакиллиги ишончнома ва шартнома асосида вужудга келиши мумкинлиги кўрсатилган. Лекин қонунчилик айнан қайси шартнома асосида тижорат вакиллигининг вужудга келишини кўрсатмаган.

Бизнинг фикримизча, қонунчиликда вакилликнинг вужудга келиш асосларига кенгроқ тушунтириш бериш, бу соҳадаги қонун ҳужжатлари янада такомиллаштириш ва Фуқаролик кодексига асосан, тадбиркорлик фаолиятининг айрим соҳаларидаги тижорат вакиллигининг хусусиятлари қонунчилик билан белгиланишини эътироф этган ҳолда:

биринчидан, Ўзбекистон Республикасининг “Тижорат вакиллик тўғрисида”ги алоҳида қонун қабул қилиш ва бу қонунда тижорат вакиллигининг ўзига хос томонлари, унинг вужудга келиши ва бекор бўлиш асослари, тарафларнинг ҳуқуқий мақоми, ҳуқуқ ва мажбуриятлари, тижорат вакиллигининг турлари, уларнинг бир биридан фарқли томонлари акс эттирилса, мақсадга мувофиқ бўлар эди;

иккинчидан, фуқаролик ҳуқуқий муносабат сифатида вакиллик муносабати бир шахс бошқа шахс номидан унинг манфаатларини кўзлаб, ўзининг мақсадли ҳаракатлари билан ишонч билдирувчининг ҳуқуқ ва мажбуриятларини ҳимоя қилишни амалга оширади ёхуд унинг унинг ҳуқуқларининг моддий ёки ҳуқуқий доирасини ўзгартиради;

учинчидан, вакиллик ташкилий-ҳуқуқий характерга эга бўлиб, вакил билан ҳуқуқий муносабатларнинг бошқа субъекти ўртасидаги ҳуқуқий муносабатларда воситачи бўлиб, вакиллик ҳуқуқининг моддий ёки ҳуқуқий доирасининг пайдо бўлишини, ўзгаришини ёки тугатилишини ташкил қилади, яъни бир сўз билан айтганда вакиллик муносабатлари номулкий ташкилий-ҳуқуқий муносабатлар таркибига киради.

Юқоридаги ҳолатлар фуқаролик қонунчилигидаги мавжуд муаммоларни ҳар жиҳатдан ва атрофлича илмий тадқиқ этиш зарурати мавжудлигини англатади. Вакиллик муносабатларига оид муаммоларни ҳар томонлама назарий ва амалий жиҳатдан ўрганиш улар ҳақида илмий асосланган назарий хулосалар ишлаб чиқиш, уларнинг моҳиятини англаб етиш ҳамда уларни ҳуқуқий тартибга солиш механизмини ишлаб чиқишга замин яратади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ш.М.Мирзиёев Қонун устиворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. –Т., “Ўзбекистон” НМИУ. 2017. 8-бет.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролик қонунчилигини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармойиши. (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 06.04.2019 й., 08/19/5464/2891-сон).

3. Алексеев С.С. Общая теория права. Т.2. –М.: 1982; Иоффе О.С. Гражданское право. Курс лекций. –Л.: ЛГУ. 1958; Римское право. Под ред. Новицкий И. БИзд. 6-е, стереотипное. –М., 1997.; Ершова Н.М. Охрана прав несовершеннолетних по советскому гражданскому и семейному праву. –М.: Юр.лит. 1965; Толстой Ю.К. К теории правоотношения. Л., Изд. ЛГУ, 1959, Флейшиц Е.А. Соотношение правоспособности и субъективных прав // В кн.: Вопросы общей теории права. - М.: 1960.11

4. Гражданское право. Т.1. Учебник / Под. ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого. – М.: 2005. –С. 322- 23; М.Ф.Лукашук. Гражданское право Российской Федерации. Общая часть: Учебное пособие. 2-е изд.; перераб. и доп. Тюмень: издательство Тюменского государственного университета. 2004. – с 182.; Постатейный комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации. частям первой, второй, третьей./ под ред. Т.Е.Абовой., М.М.Богуславского., А.Ю.Кабалкина., А.Г.Лисицына-Светланова; ин-т государства и права РАН.-М.:Юрайт-издат, 2008- с 203.; Гражданское право в 4-х томах. Том I общая часть учебник 3-е издание, переработанное и дополненное. Отв. Ред.- Е.А.Суханов. Москва Волтерс Клувер. 2008- с 542; Михеева Л.Ю. Доверительное управление в деятельности органов опеки и попечительства. Учебно-практическое пособие. -Барнаул, 1998. -С.133-134; Р.Т.Мардалиев. Гражданское право краткий курс – Питер, 2006, с 46.; Зенин И.А. Гражданское и торговое право зарубежных стран: учебное пособие. - М., 2009. - С.119-121; Мельник С.В. Профессиональное коммерческое (торговое) представительство: Автореферат диссертация ... кандидата юридических наук. - Санкт-Петербург, 2004. - С. 11.

5. Раҳмонкулов Х. Фуқаролик ҳуқуқининг субъектлари. Т.: -Ўзбекистон 2008- б 40.; Зокиров. И.Б. Фуқаролик ҳуқуқи. I қисм. Тошкент.: 2006. -б 176.; Х.Р. Раҳмонкулов., О.О.Оқюлов. Ўзбекистон Республикаси фуқаролик кодексига шарҳ I-жилд.- Ташкент: Vektor-press, 2010.-б 345.; Р.Рузиев., В.Р.Топилдиев. Фуқаролик ҳуқуқи. Умумий қисм. Тошкент. :2011 -б 213.; Баратов. М.Х. Мулк ҳуқуқи. Т.: 2009. -б 58.; Имомов.Н. Фуқаролик ҳуқуқида муддатлар ва даъво муддати.- Тошкент, 2005.-б 9.; Ашурова.Н. Вояга етмаганларнинг фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлардаги иштироки. Дисс. Ю.ф.н. -Ташкент, 2008.; Топилдиев Б.Р. Мол-мулкни ишончли бошқаришни фуқаролик-ҳуқуқий тартибга солиш. Автореф. Дисс...ю.ф.н. –Тошкент, 2008. -19 б.

6. Отаҳўжаев Ф.М. Ўзбекистон Республикасининг оила ҳуқуқи. –Тошкент, ТДЮИ, 2005. Восилова М ва бошқалар. Ўзбекистон ССР Никоҳ ва оила кодексига шарҳлар. – Тошкент, Ўзбекистон, 1975; Аюбов Т. Никоҳ, қонун ва ахлоқ. –Тошкент, Фан, 1979;

Мухамедов Р. Оилада эр-хотиннинг ҳуқуқий муносабатлари. – Тошкент, Ўзбекистон, 1975;

Песин Я. Развитие семейно-правовых гарантий прав женщин в Узбекистан.

7. Топилдиев В.Р. ва бошқалар Рим ҳуқуқи. Ўқув қўлланма. –Т., «Yuridik adabiyotlar publish» 2022. 204 б.

8. Римское право. Под ред. Новицкий И.Б Изд. 6-е.- М., 1997.-245с.

9. Раҳманқулов Х. Гражданское право. Учебник –Т.,2010. ТДЮИ. –С. 438.

10. Зокиров И.Б. Фуқаролик ҳуқуқи. Дарслик. –Т.,ТДЮИ.2009. –Б. 173.

11. Топилдиев В.Р. Фуқаролик ҳуқуқи. Дарслик. –Т., «Yuridik adabiyotlar publish» 2022. 592 б.

12.V.R.Topildiyev., Fuqarolik huquqi. Ўқув қўлланма -Т.:Cho‘Ipon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011. - 624 б.

13. Топилдиев В.Р., Рим ҳуқуқи. Дарслик;. –Т.: Янги аср авлоди, 2013. -260 б.

14. Топилдиев В.Р. Замонавий технологияларни фуқаролик-ҳуқуқий фанларнинг ривожланиши ва фуқаролик ҳуқуқий муносабатларга таъсири // “Fuqarolik huquqiy fanlarini rivojlantirish tendensiyalari va fuqarolik qonunchiligini takomillashtirish istiqbollari” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. –Т., 2022. 47-62 бетлар.